

Střípky z ostravské archeologie

Zbyněk Moravec, Irena Moravcová

Fragments od the Ostrava Archeology

Abstract: *The article describes the online project “Střípky z ostravské archeologie”, which managed to place in the “Zlatý mamut” competition in 2022. The project could not have been created without long-term professional work, therefore the article outlines also the development of archeology in Ostrava. The main content of the project are the videos, each of them about 7–10 minutes long. Through these videos are introduced to the public the results of the in many cases interdisciplinary work. The videos are placed on the YouTube channel of the Ostrava Museum. In the caption below the individual videos is always offered additional online content or literature for more information. The preparation of the videos begins with the narration of the text and continues with the overall processing of the audiovisual image, including subtitles. More popular are those videos, which convey a certain story (A Girl Named Mariana) or discuss a castle (Landek, Poslední ostravský hrad) or a treasure (Hulvácký poklad). In the future it is planned to expand the topic of videos by other independent projects.*

Keywords: *Presentation, online, archeology, video, education*

Archeologická situace v Moravské Ostravě

Projekt audiovizuálních snímků „Střípky z ostravské archeologie“ by nemohl nikdy vzniknout, kdyby nestál na poznatcích z mnoha drobných i rozsáhlých archeologických výzkumů, které byly od 19. století v prostoru dnešních hranic města realizovány.

Archeologické bádání i jeho prezentace sahá až k osobě učitele Karla Jaromíra Bukovanského, rodáka z jihomoravských Ždánic. Bukovanský, jenž byl zároveň pedagogem i amatérským badatelem,¹ realizoval nejen první „archeologické“ výkopy na území dnešního města a položil svou akviziční činností základ sbírek dnešního Ostravského muzea, ale v roce 1888 také uspořádal v Moravské Ostravě první archeologickou výstavu, která měla nemalý ohlas především v místním tisku.² Ve 20. století se pak pozornost amatérských i profesionálních archeologů soustředila především na návrší Landek,³ hrad ve Slezské Ostravě⁴ a nahodile také

na historické jádro Moravské Ostravy.⁵ Výrazný posun nastal v roce 1998, kdy začala být pečlivěji sledována stavební situace v Moravské Ostravě. Díky tomu bylo realizováno větší množství záchranných archeologických výzkumů, někdy i značného rozsahu.⁶

V posledních dvaceti letech jsou ostravské terénní výzkumy postupně doplňovány o krátké i rozsáhlejší studie, ať už ve formě samostatných publikací, kapitol v monografiích, či kratších i delších příspěvcích v regionálním odborném tisku. Velká část těchto prací je též dostupná online.⁷

Dosavadní formy prezentace

Přetlumočení dosavadních poznatků širší veřejnosti se doposud odehrávalo v rámci krátkodobých výstav (v Ostravském muzeu šlo např. o výstavy „Tvář středověké Ostravy“, „Král, který létal“, „Příběh zapomenutého hřbitova“), případně publikací, které cílily především na čtenáře se zájmem o danou problematiku či obecně na zájemce o historii Ostravy.⁸ V tomto

1 Podrobněji viz POKLUDOVÁ, Andrea. Karel Jaromír Bukovanský – pedagog, vlastivědný pracovník, archeolog, publicista a zakladatel českého muzejnictví ve Slezsku. Časopis Slezského zemského muzea, série B, 2005, roč. 54, č. 1, s. 26–52.

2 MORAVEC, Zbyněk. Archeologická výstava v Moravské Ostravě v roce 1888. Právěk, časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada, 2012, roč. 20, s. 325–334; MORAVEC, Zbyněk. Archeologické vykopávky K. J. Bukovanského ve slezských částech dnešní Ostravy. Vlastivědné listy Slezska, 2019, roč. 45, č. 1–2, s. 11–12.

3 Např. FOLPRECHT, Jan. Předhistorické nálezy na Ostravsku. Sborník Přírodovědecké společnosti v Moravské Ostravě, 1930, č. 5, s. 3–10; FOLPRECHT, Jan. Závěrečná zpráva o archeologických nálezech na Landeku. Přehled výzkumů, 2000, č. 41 (1999), s. 13–20; KLÍMA, Bohuslav. Výsledky archeologického výzkumu na tábořišti lovců mamutů v Petřkovicích, okr. Ostrava, v roce 1952 a 1953. Časopis Slezského muzea, 1955, č. 3, s. 1–35; KLÍMA, Bohuslav. Výzkum paleolitického sídliště v Ostravě-Petřkovicích. Archeologické rozhledy, 1955, č. 7, s. 141–149; souhrnně: VOKŘÍNEK, Pravomil (ed.) a kol. Landek. Svědek dávné minulosti. Ostrava: Nadace Muzeum pod Landekem, 1996.

Mgr. Zbyněk Moravec
Ostravské muzeum
moravec@ostrmuz.cz

PhDr. Irena Moravcová
Zemský archiv v Opavě
i.moravcova@zao.archives.cz

- 4 WIEGANDOVÁ, Lea. *Středověký hrad ve Slezské Ostravě (okres Ostrava). Přehled výzkumů (za rok 1971), 1972, s. 102–103;* WIEGANDOVÁ, Lea. *Výzkum na slezskoostravském hradě (okres Ostrava). Přehled výzkumů (za rok 1972), 1973, s. 88–89.*
- 5 KRÁL, Jaroslav. *Středověké nálezy v Ostravě. Časopis Slezského muzea, 1964, č. 8, série B – vědy historické, s. 1–8;* ŠIKULOVÁ, Vlasta. *Předběžná zpráva o výzkumu kostela sv. Václava v Ostravě. Přehled výzkumů (za rok 1967), 1968, s. 101–103;* ŠIKULOVÁ, Vlasta. *Pokračování výzkumu v kostela sv. Václava v Ostravě. Přehled výzkumů (za rok 1968), 1970, s. 57.*
- 6 ZEŽULA, Michal. *Archeologie a počátky Moravské Ostravy (Archeologické výzkumy v historickém jádru města v letech 1998–2002). In: Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska, 2003, č. 21, s. 7–44;* MORAVEC, Zbyněk. *Ostrava a její blízké okolí v době kolem první poloviny 14. století. In: MAJER David (ed.). Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského. Ostrava: Ostravské muzeum, 2011, s. 107–158, zejména s. 110.*
- 7 Viz <https://ostrmuz.academia.edu/Zbyn%C4%9BkMoravec>.
- 8 Např. katalogy k výše uvedeným výstavám nebo publikace věnované Ostravě: PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava. Dějiny Moravských a Slezských měst. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013;* PRZYBYLOVÁ, Blažena (ed.). *Ostrava. Počátky a vývoj středověkého města. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017.*
- 9 Viz <https://encyklopedie.ostrava.cz/home-mmol?acc=lokality>.

směru lze obdobně hodnotit i online encyklopedii k dějinám Ostravy, kde má archeologie rovněž své místo.⁹

Pandemie covidu posléze akcelerovala využívání online prostředí v prezentaci, a to i v případě dalšího zveřejňování poznatků z archeologických výzkumů v Ostravě. V této situaci je od roku 2021 až dosud realizován projekt „Střípky z ostravské archeologie“.

Cíl a záměr projektu

Projekt Střípky z ostravské archeologie navázal na dosavadní práci mnoha badatelů napříč několika obory. Vytyčeným cílem je seznámit širší veřejnost s dosavadními poznatky a propojit tuto snahu s možností prostudovat další, třeba i odbornější informační zdroje k danému tématu.

Pro tyto účely byla zvolena relativně nízkonákladová forma kratších videí, jež jsou prezentována na široce dostupných platformách (kanál YouTube a účty Ostravského muzea na Facebooku a Instagramu). Snímky mají snahu pojmut téma pokud možno jako příběh. K tomu je nezbytné propojit archeologické nálezy s určitou historickou událostí či osobou a celkově zvolit mezioborový přístup. V popisku pod videem jsou pak uvedeny odkazy na další online či tištěné zdroje, které si lze k danému tématu prostudovat.

Realizace

Jednotlivá videa jsou sice primárně určena pro vizuální vjem, ale zásadní je především mluvené slovo, případně titulky. Na počátku všech videí tedy stojí zpracování daného tématu do několika stránkového textu (pro video o délce 7–10 minut jde zpravidla o 2,5–3,5 strany), který je koncipován tak, aby byl nejen srozumitelný širší veřejnosti z hlediska obsahu, ale také aby byl vhodný k hlasitému přednesu. Text je následně načten ve volně dostupném programu Audacity. Mluvenému slovu je věnována vyšší pozornost a zejména poslední díly videí jsou pro načtení připraveny dlouholetým

hlasatelem Českého rozhlasu Mgr. Ivo Prokopem. Po načtení je ze zvukové stopy odstraněn šum na pozadí (z finančních, organizačních i časových důvodů není nahrávka pořizována v profesionálním studiu) a je sestříhána.

Průvodní mluvené slovo doplňuje hudba. Vzhledem k nízkonákladovosti projektu je vybrán takový hudební doprovod, který lze za dodržení konkrétních podmínek použít bez poplatků.

Následuje propojení zvukové stopy s vizuální. Tato nesmírně důležitá část se snaží prezentovat co nejpůvodnější obrazové materiály. Jedná se o dobová zobrazení, staré fotografie, snímky či kresby konkrétních předmětů, archiválie, současné fotografie konkrétních míst apod. Opět jsou samozřejmě sledovány licenční podmínky a v případě potřeby jsou podány žádosti o jejich použití. V tomto směru vyšel projektu velice vstřícný ředitel Zemského archivu v Opavě PhDr. Karel Müller a také ředitel ostravského pracoviště Národního památkového ústavu Mgr. Michal Zežula, Ph.D. Velmi dobrá je ovšem spolupráce i s dalšími institucemi a jednotlivci (Archiv Olomouckého biskupství, Archiv města Ostravy aj.; z jednotlivců pak Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D., Jan P. Štěpánek aj.). Mimo tyto zdroje původních dokumentů jsou využívány i široce dostupné obrazové materiály v online prostředí s určenými licenčními podmínkami či obrázky z literatury. Ve videích jsou rovněž využívány animace vybraných obrazů či objektů. Jejich cílem je oživit danou sekvenci a udržet pozornost diváka, zároveň do videí umožňují vložit určitou hravost. Ve snímčích z konce roku 2021 a z roku 2022 je pak vyšší míra animace realizována zejména v závěrečných titulcích.

Pracovní verze videa je po vytvoření prezentována kolegům a většinou také sdílána odborníkům v dané problematice k dalšímu posouzení. Po zpracování připomínek a finalizování celého snímku jsou shromážděny zdroje, které umožňují téma prostudovat podrobněji. V tomto směru jsou primárně užívány publikace či online projekty zaměřené na Ostravu.

Dalším krokem je vytvoření titulků a následná publikace a prezentace na sociálních sítích.

Následné projekty

Každé z videí představuje konkrétní samostatné téma, s nímž je možné dále pracovat.

Vzhledem k pozornosti širší veřejnosti a vzniku dalších děl bylo prozatím více rozpracováno pouze první video s názvem „Dívka jménem Mariana“. Kromě dalších jazykových mutací byla k snímku vytvořena online výstava s přesahem i k jiným tématům (problematika sebevraždy v současnosti – prevence, následná péče nebo stručný návod na vyhledávání předků v matrikách). Mimo to byly v prostorách muzea s videem i online výstavou seznámeni studenti z Wichterlova gymnázia v Ostravě-Porubě a také kolegové z Muzea v Ratibórze.

Předběžné závěry

Jak se na základě komentářů či osobního setkání ukázalo, online prostor dokázal danými historickými tématy oslovit i lidi, kteří doposud nepatřili k užšímu okruhu muzejních příznivců. Pro vyvození obecnějších závěrů na základě pozorované sledovanosti videí je nicméně zatím brzy. Ostatně projekt stále pokračuje a dlužno také podotknout, že první snímky mají v tomto směru časovou výhodu. Navíc velmi závisí na míře propagace. Projekt sice neměl a nemá žádnou placenou reklamu, ale některá témata se dočkala určité publicity, a to i v celonárodním měřítku (celostátní tisk, televizní vysílání). Další zase byla převzata a zveřejněna na jiných YouTube kanálech a jejich dosah je tedy v tomto směru širší. Vcelku důležitým faktorem, jak se zdá, je také sdílení na sociálních sítích, a to hlavně v různých odborně či lokálně zaměřených skupinách. Prozatím lze snad předpokládat, že diváky jsou nejúspěšnější ta videa, která přináší výrazný příběh (Dívka jménem Mariana), nález drahých kovů (Hulvácký poklad), případně se týkají hradní architektury

(videa o Landeku a Slezkoostravském hradu) či katastrofy (Zkáza Ostravy). Diváky nejméně „úspěšné“ je pak, jak se zatím zdá, video, které „bez příběhu“ popisuje dané téma (Hry a zábava ve středověké Ostravě).

Ukazuje se, že projekt videí s archeologickou tematikou pomohl lépe zviditelnit Ostravské muzeum a celkově archeologickou práci v regionu. Vytyčené cíle projektu bude snad možné v budoucnu podtrhnout dalšími, třeba i návaznými edukačními a prezentačními projekty muzea.

Seznam literatury

FOLPRECHT, Jan. Předhistorické nálezy na Ostravsku. *Sborník Přírodovědecké společnosti v Moravské Ostravě*, 1930, č. 5, s. 3–10.

FOLPRECHT, Jan. Závěrečná zpráva o archeologických nálezech na Landeku. *Přehled výzkumů*, 2000, č. 41 (1999), s. 13–20.

KLÍMA, Bohuslav. Výsledky archeologického výzkumu na tábořišti lovců mamutů v Petřkovicích, okr. Ostrava, v roce 1952 a 1953. *Časopis Slezského muzea*, 1955, č. 3, s. 1–35.

KLÍMA, Bohuslav. Výzkum paleolitického sídliště v Ostravě-Petřkovicích. *Archeologické rozhledy*, 1955, č. 7, s. 141–149.

KRÁL, Jaroslav. Středověké nálezy v Ostravě. *Časopis Slezského muzea*, 1964, č. 8, série B – vědy historické, s. 1–8.

MORAVEC, Zbyněk. Ostrava a její blízké okolí v době kolem první poloviny 14. století. In: MAJER David, (ed.). *Král, který létal. Moravsko-slezské pomezí v kontextu středoevropského prostoru doby Jana Lucemburského*. Ostrava: Ostravské muzeum, 2011, s. 107–158, zejména s. 110.

MORAVEC, Zbyněk. Archeologická výstava v Moravské Ostravě v roce 1888. *Pravěk, časopis moravských a slezských archeologů*. Nová řada, 2012, roč. 20, s. 325–334.

MORAVEC, Zbyněk. Archeologické výkopávky K. J. Bukovanského ve slezských částech dnešní Ostravy. *Vlastivědné listy Slezska*, 2019, roč. 45, č. 1–2, s. 11–12.

POKLUDOVÁ, Andrea. Karel Jaromír Bukovanský – pedagog, vlastivědný

- pracovník, archeolog, publicista a zakladatel českého muzejnictví ve Slezsku. *Časopis Slezského zemského muzea*, 2005, série B, roč. 54, č. 1, s. 26–52.
- PRZYBYLOVÁ, Blažena a kol. *Ostrava. Dějiny Moravských a Slezských měst*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.
- PRZYBYLOVÁ, Blažena (ed.). *Ostrava. Počátky a vývoj středověkého města*. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2017.
- ŠIKULOVÁ, Vlasta. Předběžná zpráva o výzkumu kostela sv. Václava v Ostravě. *Přehled výzkumů (za rok 1967)*, 1968, s. 101–103.
- ŠIKULOVÁ, Vlasta. Pokračování výzkumu v kostela sv. Václava v Ostravě. *Přehled výzkumů (za rok 1968)*, 1970, s. 57.
- WIEGANDOVÁ, Lea. Středověký hrad ve Slezské Ostravě (okres Ostrava). *Přehled výzkumů (za rok 1971)*, 1972, s. 102–103.
- WIEGANDOVÁ, Lea. Výzkum na slezskoostrovském hradě (okres Ostrava). *Přehled výzkumů (za rok 1972)*, 1973, s. 88–89.
- VOKŘÍNEK, Pravomil (ed.) a kol. Landek. *Svědék dávné minulosti*. Ostrava: Nadace Muzeum pod Landekem, 1996.
- ZEZULA, Michal. Archeologie a počátky Moravské Ostravy (Archeologické výzkumy v historickém jádru města v letech 1998–2002). In: *Ostrava. Příspěvky k dějinám a současnosti Ostravy a Ostravska*, 2003, č. 21, s. 7–44.